

HAM ELMAS TİCARETİNE İLİŞKİN KİMBERLEY SÜRECİ VE TÜRKİYE’NİN BU SÜRECE ÜYELİĞİ

Samih GÜVEN*

I.GİRİŞ

Kimberley Süreci, özellikle Afrika ülkelerindeki çatışma bölgesi elmaslarının ülke pazarlarına girişini engellemek, yasal elmas endüstrisini korumak ve bu sürece dahil olmayan ülkelerin ham elmas ithal ve ihracına izin vermemek amacıyla başlatılan uluslararası bir kontrol sistemidir.

Ham elmasın gayri yasal ticareti özellikle elmas üretiminin yoğun olduğu bazı Afrika ülkelerindeki silahlı çatışmaların desteklenmesi, meşru hükümetlerin zayıflatılması veya ortadan kaldırılmasını amaçlayan isyancı hareketlerin faaliyetlerine önemli ölçüde finansman imkanı sağlamış, halkın güvenliğine yönelik yıkıcı etkiler ortaya çıkarmış ve insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Bu nedenlerle değerli bir kıymetli taş olan elmas, kanlı elmas, kirli elmas veya çatışma bölgesi elması gibi adlarla anılmaya başlamıştır.

Bu konuda Birleşmiş Milletler tarafından 1998 yılında alınan 1173 sayılı ilk kararda ham elmasın isyancı grupların faaliyetlerinin finansmanında kullanıldığından bahsedilmiştir. Konuyla ilgili raporlara göre 1990’lı yıllardaki elmas üretiminin yaklaşık %20’sinin illegal amaçlara yönelik olduğu, yaklaşık %15’inin ise çatışmacı grupların kontrolünde olduğu tespit edilmiştir. Ancak Dünya Elmas Konseyi’nin tahminlerine göre bu oran 2004 yılı itibarıyla %1’lere gerilemiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1998 yılında alınan karardan iki yıl sonra, elmas üreticisi devletler 2000 yılı Mayıs ayında Güney Afrikanın Kimberley kasabasında bir toplantı gerçekleştirerek çatışmacı gruplar tarafından yapılan elmas ticaretini engelleyecek çözüm yolları üzerinde tartışmışlardır. Aynı yıl Aralık ayında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu uluslararası bir sertifika sistemi oluşturulmasına yönelik bir kararı kabul etmiştir. İki yıl süren çalışma ve müzakereler sonucunda 37 ülkenin Bakanları 5 Kasım 2002 tarihinde İsviçre/Interlaken’de bir araya gelerek ham elmas ticareti konusunda Kimberley Süreci Sertifika Sisteminin 1 Ocak 2003 tarihinden itibaren uygulanmasına karar vermişlerdir. Türkiye ise yapılan çalışmalar sonrasında 14 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla sürece üye olmuştur. Türkiye’nin üyeliği ile birlikte üye sayısı 47’e ulaşmıştır.¹

Bu çalışmada Kimberley Süreci Sertifika Sistemi’nin unsurlarına ilişkin açıklamalara yer verilecek ve ülkemiz tarafından Kimberley Sürecine üyelik amacına yönelik olarak yapılan mevzuat çalışmalarından bahsedilecektir.

II.KİMBERLEY SÜRECİ SERTİFİKA SİSTEMİ²

A-Kimberley Sürecinin Organizasyonu

* *Daire Başkan V. ,Hazine Müsteşarlığı*

¹Avrupa Birliği üyesi ülkeler tek bir ülke olarak ifade edilmektedir.

² Kimberley Sürecine ilişkin tanım ve açıklamalar Bakanlar Kurulu’nun 21/02/2005 tarih ve 2005/8518 sayılı Kararıyla onaylanarak 09.03.2005 tarihli, 25750 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Milletlerarası Anlaşma esas alınarak yapılmış olup, bu konuda yapılan mevzuat çalışmalarında da söz konusu anlaşma referans alınmıştır.

Kimberley Süreci temel olarak Başkan ve Sekreteryaya tarafından temsil edilmektedir. Başkan, Kimberley Süreci Sertifika Sisteminin uygulamasını, çalışma grup ve komitelerinin çalışmalarını, Kimberley Süreci'nin genel idari konularını gözetlemek ve koordine etmekle görevlidir. Başkan katılımcı ülkeler genel kurulu tarafından bir yıllığına ve dönüşümlü olarak seçilmektedir. Başkanın çalışma ofisi ve grubu Sekrataryayı oluşturmaktadır. Sekreteryaya, çalışma grubu toplantılarının düzenlenmesi ve belgelerin katılımcı ülkeler arasında paylaşılmasından sorumlu bulunmaktadır. Kimberley Süreci genel kurul toplantıları yılda bir defa yapılmakta ve katılımcıların sürecin işlenmesi ve karşılaşılan sorunlar konusunda yüz yüze görüşmesine imkan sağlamaktadır.

B-Kimberley Süreci Temel Tanımları

Çatışma Bölgesi Elması: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlarında veya gelecekte kabul edilebilecek benzer kararlarda tanımlandıkları şekilde meşru hükümetleri güçsüzleştirmeyi amaçlayan çatışmaları finanse etmek için isyancı hareketler veya müttefikleri tarafından kullanılan ham elması ifade eder.

İhracat Otoritesi: Kendi alanından ham elmas gönderilen bir Katılımcı tarafından tayin edilmiş olan ve Kimberley Süreci Sertifikası onaylamaya yetkili makam ve kurumları ifade eder.

İthalat Otoritesi: Kendi alanına ham elmas ithal edilen bir Katılımcı tarafından tayin edilmiş olan ve tüm ithalat formalitelerini yürütmeye, özellikle mal beraberindeki Kimberley Süreci Sertifikalarını doğrulamaya yetkili makam ve kurumları ifade eder.

Kimberley Süreci Sertifikası: Ham elmas sevkiyatının Sertifika Sisteminin gereklerine uygun olduğunu tanımlayan, belirli bir şekli olan, sahteciliğe karşı dayanıklı bir belgeyi ifade eder.

Ham Elmas:Üzerinde çalışılmamış veya sadece kesilmiş, kırılmış veya brüt halde, ilgili Harmonize Mal Tanım ve Kodlama Sisteminde 7102.10, 7102.21 ve 7102.31 pozisyonlarında yer alan elmasları ifade eder.

C-Kimberley Süreci Sertifikası ve Ham Elmasın Uluslararası Ticareti

Kimberley Süreci temel olarak ham elmas ticaretinin üye ülkeler arasında ve sertifika eşliğinde gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Böylece meşru olmayan grup ve kişiler tarafından yapılan üretim ve ticaret faaliyetleri engellenmektedir. Bütün katılımcı ülkelerin ihrac için her ham elmas sevkiyatı ile beraber bir Kimberley Süreci Sertifikası temin etmeleri gerekmekte olup, Sertifikaların belirlenmiş olan asgari standartları taşıması zorunlu bulunmaktadır. Her Katılımcının diğer bir Katılımcıya ihrac edilecek ham elmasın gönderilmesinde, bu türden her sevkiyatın usulüne uygun şekilde geçerli kılınmış bir Sertifika eşliğinde olmasını talep etmesi ve bir Katılımcıdan ithal edilecek ham elmasın gönderilmesinde usulüne uygun olarak geçerli kılınmış bir sertifika talep etmesi gerekmektedir. Aynı zamanda teslim alınmanın teyidinin ivedilikle ilgili İhracat Otoritesine gönderilmesinin sağlanması gerekmektedir. Ülkelerin Katılımcı olmayan bir tarafa hiçbir suretle ham elmas ihrac edilmemesini ve Katılımcı olmayan taraftan ham elmas ithal edilmemesini sağlaması esastır.

D-İç Denetimler

Katılımcı ülkeler ithal ve ihraç edilen ham elmasa ilişkin sevkiyatlarda çatışma bölgesi elmaslarının dolaşımına engel olmak için tasarlanmış bir iç denetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Yine İhracat ve İthalat Otoritesi veya Otoriteleri tayin edilmesi esastır. Ham elmasın ithal ve ihracının dışarıdan müdahale edilemeyecek kaplar içinde yapılması gerekmektedir. Sertifika Sisteminin uygulanması ve yaptırımı ile ihlaller için caydırıcı ve orantılı cezaların öngörülmesi için gerekli mevzuat düzenlemesinin yapılması esastır. İlgili resmi kurum veya kuruluşların üretim, ithalat ve ihracat verilerini toplaması, saklaması ve raporlaması gerekmektedir.

E-Sektörün Kendi Kendini Düzenlemesi

Katılımcı ülkeler, üretim, ithalat, ihracat, taşıma gibi bütün ilgili alanlarda faaliyet gösteren firmalardan oluşan sektörün kendi kendini düzenlemesine yönelik, şirketlerin bağımsız denetçilerinin kontrolüne dayanacak ve ham elmas ticaretinin ilgili hükümet makamlarınca tam izlenebilirliğinin kolaylaştırılmasına yardımcı olacak şekilde ve sektörün tespit edeceği sektör içi cezalarla desteklenecek bir sistemi hayata geçirmek durumundadırlar.

F-İşbirliği ve Şeffaflık

Katılımcı ülkelerin Sertifika Sisteminin hükümlerinin uygulanmasından sorumlu olarak tayin edilmiş makam ve kurumlarını tanımlayan bilgileri, Başkanlık kanalıyla birbirlerine sağlanmaktadır. Her Katılımcı, istendiği şekilde, ilgili yasa, düzenleme, kural, prosedür, uygulama ve güncelleştirmeler konusundaki bilgileri tercihen elektronik formatta Başkanlık kanalıyla diğer katılımcılara iletmektedir. Üye ülkelerin deneyimlerini ve diğer ilgili bilgileri düzenli olarak paylaşması Sürecin en iyi şekilde yürütülmesi açısından önemlidir. Yine istenmeden ortaya çıkan durumlardan kaynaklanan ve Sertifikaların düzenlenmesi ve kabulü için öngörülen asgari standartlara uyulmamasına yol açabilecek sorunların çözümü için girişimde bulunulması ve karşılaşılan sorunlar ve çözümlerinin ülkeler arasında paylaşımı büyük önem taşımaktadır.

G-İstatistik

Ham elmas üretimi ve uluslararası ticaretine dair güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin oluşturulması ve paylaşılması Sertifika Sisteminin etkin uygulanması açısından büyük önem taşımaktadır. İstatistiklerin gerekli standartlarda üretilmesi, çatışma bölgesi elmaslarının yasal ticarete dahil olduğunu gösteren düzensizlik ve normal dışı durumların belirlenmesi için gerekli bir araç durumundadır.

Bu kapsamda, ihracat ve ithalat bakımından her üç ayda bir, üretim bakımından ise her altı ayda bir verilerin derlenmesi ve yayınlanması, bu istatistiklerin hükümetlerarası kuruluş veya Katılımcılarca tanımlanmış diğer kuruluşların kullanımına sunulması gerekmektedir.

Aşağıda Kimberley Süreci Sekreteryası tarafından yayımlanan bazı istatistiklere yer verilmektedir. Katılımcı Ülkelerce 2006 yılında yapılan ham elmas üretiminin değeri yaklaşık 12 milyar ABD Doları, ihracat ve ithalatı ise yaklaşık 35 milyar ABD Doları civarındadır. Önde gelen ham elmas üreticisi ülkelerin ise Rusya, Bostvana, Avustralya, Demokratik

Kongo Cumhuriyeti ve Güney Afrika olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ve Hindistan ise en önemli elmas ithalatçıları konumundadır.

ELMAS ÜRETİMİ	Pay (%)	ELMAS İTHALATI	Pay (%)	ELMAS İHRACATI	Pay (%)
Rusya Federasyonu	22	Avrupa Birliği	40	Avrupa Birliği	37
Bostvana	20	Hindistan	36	Birleşik Arap Emir.	9
Avustralya	17	Birleşik Arap Emir.	9	Hindistan	8
Kongo	17	İsrail	6	Bostvana	7
Güney Afrika	9	Çin	4	Rusya Federasyonu	7
Diğer	15	Diğer	5	Diğer	32

Kaynak: <https://mmsd.mms.nrcan.gc.ca/kimberleystats>

III.TÜRKİYE’NİN KIMBERLEY SÜRECİ ÜYELİĞİNE KABÜLÜNÜN SAĞLANMASI AMACIYLA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye Büyük Millet Meclisince 20 Ekim 2004 tarihinde kabul edilen 5244 sayılı Kimberley Süreci Sertifika Sistemine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanunla, Türkiye’nin 5 Kasım 2002 tarihli Interlaken Deklerasyonu ile oluşturulan Kimberley Süreci Sertifika Sistemine katılması uygun görülmüştür.³

Ayrıca, Kimberley Süreci Sertifika Sistemine ilişkin Milletlerarası Andlaşma Bakanlar Kurulunun 21 Şubat 2005 tarih ve 2005/8518 sayılı Kararıyla onaylanarak 9 Mart 2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴ Söz konusu Andlaşmada, Bölüm II’de bahsedilen Kimberley Süreci Sertifika Sisteminin ana unsurları yer almaktadır.

Türkiye’de konuyla ilgili mevzuatın oluşturulmasına ilişkin olarak ilgili kurumlar arasında yapılan değerlendirmelerde, 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetinin Korunmasına İlişkin Kanun’un birinci maddesinde kıymetli taşların da sayılmış olması ve bu Kanuna ilişkin mevzuat çalışmalarının Hazine Müsteşarlığınca yürütülmesi nedeniyle Kimberley Süreci kapsamında ham elmas dış ticareti ile ilgili mevzuat çalışmalarının da anılan Müsteşarlıkça yürütülmesi uygun görülmüştür.

Bu çerçevede Hazine Müsteşarlığınca hazırlanan Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair 2006/11115 sayılı Karar 31 Ekim 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan Karar’a istinaden Hazine Müsteşarlığınca hazırlanan Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair Karara İlişkin 2006/1 sayılı Tebliğ ise 15 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mevzuat çalışmalarının yapılması sonrasında Kimberley Süreci Katılım Komitesi Sekreteryası tarafından üyelik başvuruları sırasında talep edilen belge ve bilgilerin tamamlanmasını müteakip Dışişleri Bakanlığı tarafından söz konusu Sekreteryaya nezdinde ülkemizin üyeliği için gerekli diplomatik başvuru yapılmış ve Türkiye 14 Ağustos 2007 tarihi itibarıyla üyeliğe kabul edilmiştir.

Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair 2006/11115 sayılı Kararın amacı, çatışma bölgesi elmaslarının ticaretinin önlenmesine yönelik kontrol sisteminin oluşturulması ve ham elmas ithal ve ihracının Kimberley Süreci Sertifika Sistemi

³ Bu konudaki Kanun Tasarısı hazırlığı Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılmış ve Başbakanlığa sevk edilmiştir.

⁴ Anılan Karar Dışişleri Bakanlığı’nın 11/02/2005 tarihli ve ÇEGY/46724 sayılı yazısı üzerine tesis edilmiştir.

dahilinde yapılmasının sağlanması olarak ifade edilmiş, tanımlar maddesi ise 2005/8518 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanan Milletlerarası Andlaşma'da yer alan temel tanımlar esas alınarak düzenlenmiştir. Yine ham elmasın ithal ve ihracı ile transit geçişinde uygulanacak prosedüre bahse konu Kararda yer verilmiştir.

İstanbul Altın Borsası⁵ söz konusu Karar'ın 7 nci maddesi ile, ham elmasın ithal ve ihraç işlemlerini Kimberley Süreci Sertifika Sistemi çerçevesinde yürütmeye ve ibraz edilen sertifikaların Kimberley Sürecine ilişkin belgelerde belirtilen asgari standartları taşıyıp taşımadığını incelemeye, katılımcı ülke ihracat otoritesi nezdinde sertifikaların teyidini almaya ve sertifika düzenlemeye yetkili kılınmıştır.

Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair Karara İlişkin 2006/1 sayılı Tebliğ ile ihracat ve ithalat sırasında uygulanacak prosedürün detaylarına yer verilmiş ve İstanbul Altın Borsasınca düzenlenecek sertifikalarda yer alacak hususlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu Tebliğ ile ayrıca ham elmasın ithal ve ihracına ilişkin gümrük işlemlerini gerçekleştirmeye Atatürk Havalimanı ve Atatürk Havalimanı Yolcu Salonu Gümrük Müdürlükleri yetkili kılınmıştır.

Yine önemli bir konu olarak söz konusu Tebliğ ile ham elmasın üretim, ithalat ve ihracatına ilişkin bilgilerin İstanbul Altın Borsası nezdinde elektronik ortamda saklanacağı ve bu bilgilerin İstanbul Altın Borsası tarafından Kimberley Süreci Sekreteryasına rapor edileceği hüküm altına alınmıştır.

IV.SONUÇ

Türkiye'de elmas madenciliğine ilişkin bir faaliyet bulunmamaktadır. Bununla birlikte konuyla ilgili dış ticaret istatistikleri göz önüne alındığında düşük de olsa Türkiye'den ham elmas ihracatı gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ancak bunun daha önce ithal edilmiş elmasın yeniden yurt dışı edildiği şeklinde anlaşılması gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, ham elmas ithalatının örneğin 2006 yılında 2 milyon ABD Dolarının üzerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Ham elmasın Türkiye'de temel olarak kuyumculuk sektörü ve otomotiv endüstrisi gibi alanlarda kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye'nin Kimberley Sürecine kabul edildiği 14 Ağustos 2007 tarihinden itibaren ham elmas ithal ve ihracının sertifika eşliğinde yapılması gerekmektedir. Türkiye'de ham elmas ihracat ve ithalat otoritesi olarak İstanbul Altın Borsası belirlenmiştir. Sertifika düzenlemesinden sorumlu olan anılan Borsa tarafından ihracat sırasında gerekli bilgiler alındıktan ve sertifika düzenlendikten sonra ilgili Gümrük Müdürlüğüne yönelik uygunluk yazısı düzenlenmektedir.

İthal edilen ham elmasların kontrolü ise, ilgili gümrük idaresinde orijinal sertifikaları ile birlikte yine İstanbul Altın Borsası tarafından yapılmaktadır. Ham elmasın ithal edilebilmesi için ihracat ülkesi otoritesi tarafından Kimberley Süreci Sertifika Sistemine uygun şekilde düzenlenmiş sertifika ibraz edilmesi, dışarıdan müdahale edilemeyecek şekilde hazırlanan, kurcalamaya dayanıklı ve mühürlü özel paketlerle sevk edilmiş olması, paketin sevkiyat esnasında açılmamış olması ve sertifika üzerinde kayıtlı bilgilerin tam ve doğru olması gerekmektedir.

⁵ Altın, gümüş ve platin gibi işlenmemiş kıymetli madenlerin işlem görmesi amacıyla 1995 yılında faaliyete geçmiştir.

Kimberley Sürecinin önemli bir unsuru olan istatistik ve bilgi paylaşımı konusunda da İstanbul Altın Borsası önemli bir işlevi yerine getirecektir. Ham elmasın ithalat ve ihracatına ilişkin bilgiler anılan Borsa nezdinde elektronik ortamda saklanacak ve söz konusu bilgiler Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Kimberley Süreci Sekreteryasına rapor edilecektir.

Kimberley Sürecinin önemli bir unsuru olan üretim, ithalat, ihracat, taşıma gibi bütün ilgili alanlarda faaliyet gösteren firmalardan oluşan sektörün kendi kendini düzenlemesi ilkesi çerçevesinde, oda, birlik ve sektör meclislerinin süreçle ilgili olarak üyelerini sürekli olarak bilgilendirmeleri ve gerekli iç kontrolleri sağlamak üzere önemli bir işlevleri bulunmaktadır. Bu konuda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından gerekli destek sağlanmaktadır.

Konuyla ilgili mevzuat ve iç kontrol sisteminin eksiksiz uygulanması önem taşımaktadır. Bu anlamda, üyelik için gerekli diplomatik temasları yürüten Dışişleri Bakanlığı, ilgili mevzuatı hazırlayan ve üyelikle ilgili çalışmalarını yapan Hazine Müsteşarlığı, ihracat ve ithalat otoritesi tayin edilen İstanbul Altın Borsası ile bu konuda gerekli desteği sağlayan Gümrük Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği arasındaki koordinasyon ve işbirliği Kimberley Süreci kapsamındaki ülkemiz yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve ülkemizin saygınlığı açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

-Resmi Gazete'nin 27.10.2004 tarih ve 25626 sayılı nüshasında yayımlanan "Kimberley Süreci Sertifika Sistemine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair 5244 sayılı Kanun"

-Resmi Gazete'nin 09.03.2005 tarih ve 25750 sayılı nüshasında yayımlanan ve Kimberley Süreci Sertifika Sistemine ilişkin Milletlerarası Andlaşmayı onaylayan 21/02/2005 tarih ve 2005/8518 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

-Resmi Gazete'nin 31.10.2006 tarih ve 26332 sayılı nüshasında yayımlanan "Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair 2006/11115 sayılı Karar"

-Resmi Gazete'nin 15.11.2006 tarih ve 26347 sayılı nüshasında yayımlanan "Ham Elmas Dış Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair Karara ilişkin 2006/1 sayılı Tebliğ"

-<https://mmsd.mms.nrcan.gc.ca/kimberleystats> (Söz konusu internet adresinde Kimberley Sürecine ilişkin istatistikler yayımlanmaktadır)

-<http://www.kimberleyprocess.com/> (Söz konusu internet adresinde Kimberley Sürecine ilişkin muhelif dökümanlar yayımlanmaktadır)